

Liia-Maria Raippalinna

FT, Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

Pasi Ikonen

FM, Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

Markus Mykkänen

FT, Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

Suvi Mononen

FM, Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

Turo Uskali

FT, Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

Antero Holmila

PhD, Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto

KOHTI EMOTIONAALISTA TOTUUTTA Venäjän–Ukrainan sodan visuaalinen journalismi suomalaisessa mediassa

Sota on suuri uutinen. Sen kuvaaminen on kuitenkin vaikeaa ja vaarallista, ja kokonaiskuvan hahmottaminen melkein mahdotonta. Journalistien pääsyä sotatoimialueille rajoitetaan, huhut leviävät ja propaganda sekä disinformaatio kuuluvat osapuolten sotastrategioihin (Knightley 2004). Sotauutisoinnin taso on monissa historian tutkimuksissa osoitettu heikoksi; sitä on kuvattu jopa heikkolaatuisimmaksi journalismin lajiksi (Kotisoiva 2019, 15). Ensimmäiset journalistiset sotavalokuvat otettiin Meksikon–Amerikan sodassa (1846–1848), Krimin sodassa (1853–1856) ja Yhdysvaltain sisällissodassa (1861–1865) (O’Hearn 2016). Sotakirjeenvaihtajien historia ulottuu Krimin sotaan (1853–1856), jolloin Lontoon *The Times* -sanomalehti lähetti ensimmäisen sotakirjeenvaihtajansa (Michailidis 2020, 122).

Tässä katsauksessa keskitymme Venäjän–Ukrainan sotaan ja etenkin sen suomalaisen uutisointiin. Katsauksemme pohjautuu alustaviin havaintoihin Sodan sumusta -tutkimushankkeen suomalaisten sotakirjeenvaihtajien ja -kuvaajien haastatteluista¹ (N=38) uutismedia-aineistoihin sekä 2000-luvulla julkaistuihin visuaalisen kriisijournalismin etiikkaa käsitteleviin tutkimuksiin. Niitä hyödyntäen tuomme esiin Venäjän–Ukrainan sotaa käsittelevän visuaalisen journalismin erityispiirteitä tarkastellen erityisesti esittämisen eettisiä rajoja.

Visuaalisen kriisijournalismin etiikkaa koskeva tutkimus on käsitellyt muun muassa eettisiä ohjeistuksia (Keith et al. 2006), uutismateriaalin valikointia (Fahmy 2005), julkaisupäätösten tekemistä (Smaele et al. 2017; Mäenpää 2021) sekä kuvamateriaalin vastaanottoa ja vaikutuksia yleisöön (mm. Dahmen 2015; Midberry 2020). Lisäksi on pohdittu kuvan, kuvaajan ja kuvattavan välisiä suhteita (Durham 2023; Matheson 2015), representaation ja eettisten näkökulmien (Dokuym Kim 2020; Okoye et al. 2022) konteksti- ja kulttuurisidonnaisuutta sekä eettisten paradigmojen muutosta (Chouliaraki 2013). Myös sosiaaliseen mediaan ja käyttäjälähtöiseen kuvamateriaaliin liittyviä kysymyksiä on käsitelty (mm. Chouliaraki & Al-Ghazzi 2022).

1 Helsingin Sanomien Säätiön rahoittamassa hankkeessa haastatellaan mahdollisimman monta suomalaiselle medialle Ukrainasta vuosina 2014–2024 raportoinutta toimittajaa ja kuvaajaa sekä heidän paikallisia avustajiaan.

Venäjä miehitti Ukrainalle kuuluneen Krimin niemimaan helmikuussa 2014 ja aloitti saman vuoden aikana sotatoimet Itä-Ukrainassa. Venäjän hyökkäyssota laajeni helmikuussa 2022 täysimittaiseksi, jolloin mediahuomio moninkertaistui. Sotaa onkin ehditty väittää historian eniten dokumentoiduksi (Myre 2023). Kyseessä on ensimmäinen täyden digitaalisen mittakaavan sota Euroopassa. Sen etenemistä on voitu seurata päivittäin satelliittikuvien ja sosiaalisen median välityksellä (ks. Mortensen & Pantti 2023). On esitetty, että perinteisten medioiden rooli on muuttumassa tietoa suodattavasta portinvartijasta sosiaalisen median ja avointen lähteiden sisältöjä hyödyntäväksi ja välittäväksi kuraattoriksi (ks. Fernández-Castrillo & Ramos 2022; Matthews 2023). Samaan aikaan ainakin suomalaisissa medioissa on korostettu läsnäoloon perustuvan journalismin merkitystä: Ukrainan tapahtumat halutaan nähdä omin silmin ja tavallisten ukrainalaisten elämästä halutaan kertoa suomalaista yleisöä kiinnostavalla tavalla.

Suomalainen sotakuvajournalismi Venäjän–Ukrainan sodassa

Vaikka Venäjän–Ukrainan sodasta on saatavilla runsaasti materiaalia, on ennätysmäärä suomalaisia journalisteja lähetetty seuraamaan tapahtumia paikan päälle. Sota on maantieteellisesti, geopoliittisesti ja emotionaalisesti lähellä suomalaisia, mikä on tehnyt siitä poikkeuksellisen kiinnostavan ja samaistuttavan. Vuonna 2022 Patricia Seppälän säätiö myönsi palkinnon kolmelle Ukrainasta raportoineelle kuvaajalle perusteena ”arvokas kuvajournalistinen työ” sodan seuraamiseksi:

Heidän kuviensa välityksellä me suomalaiset olemme pystyneet *samaistumaan* ukrainalaisten hätään ja *myötäelämään* heidän suurta kriisiänsä. [...] suomalaiset Ukrainasta raportoineet kuvaajat, ovat toimineet *silminämme* sodassa, jotta voisimme ymmärtää paremmin, mitä Ukrainassa tapahtuu. (Patricia Seppälän säätiö 2023, kurssiivit lisäty.)

Ukrainasta on raportoinut satakunta suomalaista journalistia. Joukossa on toimituksissa eri osastoilla työskenteleviä toimittajia ja kuvaajia. Tämä on monipuolistanut sotajournalismia, koska aikaisemmin sodista ovat raportoineet lähinnä kriiseihin erikoistuneet toimittajat. Leimallista raportoinnille on ollut pyrkimys päästä sekä fyysisesti että emotionaalisesti lähelle sodan todellisuutta kertomaan, mitä sota merkitsee ukrainalaisille. Monille lähelle meneminen on tarkoittanut etulinjan pyrkimisen sijasta sodan inhimillisten vaikutusten ja sen puitteissa jatkuvan elämän kuvaamista. Tämä vastaa myös sitä yleisempää kehitystä, jossa sotakuvauksessa on siirrytty emotionaalisten ja psyykkisten vaikutusten kuvaamiseen fyysisten vaikutusten jäädessä taka-alalle (Chouliarakis 2013).

Läheisyys on kouriintuntuva Suvi Turtiaisen ja Rinna Härkösen videossa (YLE 2022), joka kuvaa äitejä ja vauvoja synnytys sairaalassa. Uutispodcastin haastattelussa (YLE 2023) kuvaaja Härkönen kertoo pyrkivänsä ”mahdollisimman lähelle ihmisiä ja tapahtumia”. Kysymys on kuvaajan ja kuvattavan välisen etäisyyden purkamisesta:

Musta se on ihanaa että, et ihmiset antaa tulla lähelle, että mua ei oo koskaan osoitettu ... että tulet nyt jonkun rajan yli, ja sen takia mä ite haluan pitää sen kameran mun käsissä enkä naaman edessä, koska mä haluan että ne näkee mun kasvot ja ilmeet et mä myötäelän sitä... hän [kuvattava] päästää mut todella lähelle aitoja, inhimillisiä tunteitaan. (YLE 2023.)

Sodan todellisuus on tuotu lähelle antamalla sille nimi ja kasvot. Niin siviilit kuin sotilaatkin esitetään inhimillisinä ihmisinä elämineen, kipuineen ja toiveineen.

Etäällä tapahtuvaa sotaa kuvatessaan media tuottaa toiseutta ja etäännyttää yleisöä kuvauksen kohteesta (Dokyum Kim 2020). Suomalaisessa Ukrainan uutisoinnissa on päinvastoin tuotettu samaistumista ja läheisyyttä, jota tuskin ennen sotaa koettiin.

Kuva 1. Ylen toimittajat tekemässä reportaasia ukrainalaisessa synnytysairaalla. Kuvakaappaus A-studiosta 7.12.2022 (YLE 2023).

Sotakuvajournalismin etiikka ja näyttämisen rajat

Raadollisten ja väkivaltaisten kuvien näyttäminen uutiskuvissa on yksi keskeisimmistä ja pitkäikäisimmistä visuaalisen journalismin etiikkaa koskevista keskusteluista (Dahmen 2015). Näyttämisen rajoittamisella pyritään sekä kuvattavien yksityisyyden kunnioittamiseen että suojelemaan katsojia. Samalla median tehtävänä olisi sensuroimaton uutisointi. Kuvien valikointi onkin tasapainoilua tiedon välittämisen, sensaatiohakuisen tirkistelyn ja liiallisen sensuurin välillä. (Dahmen 2015.) Suomalainen kuvajournalismi on verrattain kesyä (Mäenpää 2021), mutta nyt sielläkin on nähty tavanomaista järkyttävämpää materiaalia, esimerkiksi kuolleita ruumiita Mariupolissa, Irpinissä ja Butšassa.

Suomen rikoslain puitteissa kuvaamista ja kuvien julkaisua rajoittavat yksityisyyteen, kotirauhaan ja kunnianloukkauksiin liittyvä lainsäädäntö, erityisesti salakatselua ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämistä koskevat pykälät (Rikoslaki 2000/531 24 § 6 ja § 8). Alan itsesäätelyä ohjaavissa *Journalistin ohjeissa* (JSN 2013) todetaan, että ”julkisella paikalla tapahtuvaa toimintaa on yleensä lupa selostaa ja kuvata ilman asianosaisten suostumusta”. Kuvan käyttöä rajaavat erityisesti yksityistä ja julkista käsittelevät ohjeet liittyen ihmisarvon kunnioittamiseen, yksityiselämän suojaan sekä onnettomuuksiin ja kuolemantapauksiin kytkeytyvään hienotunteisuuteen. Toisaalta ammatillisesta asemasta todetaan, että journalisti on vastuussa yleisölleen, jolla on oikeus saada tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu, ja että tiedonvälitystä koskevat päätökset on tehtävä yksinomaan journalistisin perustein.

Näyttämisen rajoja määrittelevät ihanteet ja periaatteet jaetaan alalla laajasti (Mäenpää 2021), mutta eettiset ohjeet itsessään antavat vain väljiä suuntaviivoja sodan

visuaalista esittämistä koskeviin kysymyksiin (Keith et al. 2006). Käytännössä julkaisupäätökset tehdään tilanne- ja kuvakohtaisesti (Mäenpää 2021; Smaele et al. 2017; Fahmy 2005) pohtien, ”miksi kuvan julkaiseminen olisi tärkeää?” (Dahmen 2015). Julkaisu- ja kuvauspäätöksissä sekoittuvat ammatillinen etiikka, henkilökohtainen inhimillinen etiikka ja organisaation tyyli. Haastatteluissa toiset kuvaajat kertovat kuvaavansa lähes kaiken, toiset vain sen, mitä pitävät tekeillä olevan tarinan kannalta keskeisenä. Useimmat tarjoavat julkaistavaksi lähinnä sellaisia kuvia, joiden näkevät sopivan lehden linjaan tai haastavan sitä vain maltillisesti. Toimituksissa tehtävien julkaisupäätösten ja niitä edeltävien pohdintojen onkin todettu noudattavan organisaation sisäistettyä tapaa, ei työntekijöiden henkilökohtaisia näkemyksiä (Smaele et al. 2017).

Usein kuolleita ja väkivallan jälkiä kuvataan etäältä (Mäenpää 2021), sumennettuihin tai yksityiskohtien kautta ja niin, ettei kuvan kohteita voida tunnistaa. Yksityisyyden rajat ovat sitä tiukemmat, mitä lähempänä – maantieteellisesti ja kulttuurisesti – kärsimys tapahtuu (ks. Okoye et al. 2022). Haastattelujen perusteella kuvaajille tärkeintä on suostumuksellisuus ja kuvattavan kunnioittaminen, kun toimituksissa näyttämistä pohditaan ensisijaisesti yleisön näkökulmasta. Monet haastatellut pitävätkin nykyisiä, yleisön suojeluun perustuvia näyttämisen rajoja liian tiukkoina, koska ne estävät näyttämästä sotaa sellaisena kuin se on: myös järkyttävää materiaalia tulisi julkaista, mikäli sille on journalistiset perusteet (vs. shokeeraavuus).

Poikkeuksellisen järkyttäviä olivat suomalaisessakin mediassa levinneet uutistoimisto AP:n kuvat venäläisten valtaamasta Mariupolista. Vuonna 2023 Pulitzerpalkitussa kuvassa viimeisillään raskaana olevaa naista kannetaan paareilla rautapommitetun lastensairaalan pihalla. Kuvaa on luonnehdittu vastaavalla tavalla ikoniseksi kuin Nick Utin kuvaa ”Napalm-tytöstä” (1972), joka muodostui Vietnamin sodan kauhujen symboliksi. Tässä kuvassa esiintynyt Kim Phúc kärsi koko elämänsä ajan traumasta, jota jatkuva uudelleenjulkaisu ylläpiti (Durham 2023). Symbolisetkin kuvat kertovat todellisista, haavoittuvista ihmisistä. Onkin korostettu, että kuvaamisessa, kuvavalinnoissa ja niitä koskevissa eettisissä ohjeissa tulisi huomioida erityisesti kuvissa esiintyvät ihmiset ja heihin ja heidän yhteisöihinsä kohdistuvat vaikutukset; uutisarvon lisäksi kuvien ottamisessa ja valinnassa tulisi olla kyse huolenpidon etiikasta (Durham 2023; Matheson 2015).

Helsingin Sanomien Katriina Pajari ja Sami Kero (2022) todistivat haavoittuneen sotilaan taistelua elämästä ja kuolemasta ensihoitoklinikalla. Keron kuvat näyttävät veriset kengät, siteiden läpi verta tihkuvat jalat ja tuskissaan irvistävän ukrainalais-sotilaan – hyvin läheltä. Jälkeenpäin Kero ja Pajari saivat sotilaalta luvan kuvien julkaisemiseen, ja myöhemmin he palasivat tapaamaan häntä hänen kotiinsa. Tapaamisesta tehtyä juttua (Pajari & Kero 2023) voi pitää esimerkkinä kuvajournalistin *refleksiivisestä paluusta* (Matheson 2015). Käytäntö mahdollistaa kuvaajan ja kuvattavan kohtaamisen ja mahdollisten traumaattisten kokemusten läpikäymisen molemmille. Onnistuessaan se antaa puheenvuoron kuvattavalle, jonka yksilöllinen olemassaolo, kokemus ja toimijuus uhkaa peittyä kuvan symbolisen tai poliittisen merkityksen alle. (Emt.)

Representaation kontekstuaalisuus ja perusteltu puolueellisuus

Visuaalinen representaatio ja uutisten kehystäminen vaihtelee kansallisen, poliittisen ja kulttuurisen kontekstin mukaisesti. Median on todettu tuottavan ja käyttävän kuvaa, joka sopii olemassa oleviin uutiskehyksiin. Vastapuolen näyttämistä inhimillisessä valossa pyritään rajoittamaan, ja sodan uhrien esittämiseen vaikuttaa, nähdäänkö heidät surun arvoisina vai vihollisina. (Fahmy 2005.) Suomalaisessa

mediassa ukrainalaisten kärsimyksistä kertovia kuvia saatetaan kehystää esimerkiksi Venäjän ja Putinin moraalista koskevilla otsikoilla, kuten ”Putinin pahuuden uhrit” (Alenius et al. 2023).

Haastatteluaineiston pohjalta on selvää, että suomalaista journalismia leimaa ukrainamyönteisyys sekä samastumisen ja myötätunnon tuottaminen erityisesti ukrainamielisiä ukrainalaisia kohtaan. Venäjän Ukrainassa käymä sota näyttää haastatelluille suhteellisen selväpiirteisenä ja siten poikkeuksellisenä konfliktina: kansainvälisen oikeuden näkökulmasta kyse on vieraan vallan oikeudettomasta hyökkäyksestä toiseen valtioon. Tässä kontekstissa osapuolten näkökulmien tasapuolista käsittelyä ei pidetä perusteltuna. Samalla kun tapahtumista pyritään raportoimaan totuudenmukaisesti – totuudellisuus ja lähteiden tarkistaminen nähdään keskeisenä eettisenä velvollisuutena – suomalainen journalismi näyttää julkilausutusti puolueellisena.

Länsimaisen median rooli Ukrainan informaatio sodankäynnin välineenä tunnustetaan ja jossain määrin hyväksytäänkin, kunhan raportointi perustuu sensuroimattomiin havaintoihin ja tarkistettuihin lähteisiin. Samalla harmaan sävyjen vähäisyys myös arveluttaa. Useat haastateltavat korostavat, että kaikki inhimillinen kärsimys on samanarvoista; perusteltu puolueellisuus tulisi erottaa esimerkiksi ihmisarvoa loukkaavan venäläisvastaisuuden ruokkimisesta. Eräs kuvaaja kertoi itseään koskettaneesta ukrainalaisvanhuksen haastattelusta ja pohti, voisiko samankaltaista kuvaa tuottaa sodassa kuolleen venäläissotilaan äidistä.

Monet journalistit haluaisivat – ainakin periaatteessa – tuoda enemmän esiin myös venäläisten näkökulmaa, mutta tämä on käytännössä vaikeaa. Länsimediassa ei juuri ole pääsyä Venäjän puolelle rintamaa, Venäjän miehittämille Ukrainan alueille tai venäjämielisten ukrainalaisten kokemukseen. Lisäksi toimituksissa saatetaan miettiä, onko nyt sopiva aika tällaisille tarinoille: minkälaista kuvaa Venäjältä tai Ukrainasta on sopivaa välittää mediahuomion ollessa joka tapauksessa rajallinen?

Lopuksi

Vaikka uusi teknologia on mahdollistanut Venäjän–Ukrainan sodan seuraamisen ennen näkemättömällä tavalla, kokonaiskuvan muodostaminen on vaikeaa. Läsnäoloon ja journalistien omiin havaintoihin perustuvan journalismin avulla sodan vaikutuksia on pystytty kuvaamaan ruohonjuuritasolta. Lähelle meneminen tekee mahdolliseksi sodan emotionaalisen totuuden lähestymisen eli sodan keskellä elävien ihmisten kokemuksen kuvaamisen.

Tarve sodan totuudenmukaiseen näyttämiseen on johtanut poikkeuksellisen raakojen kuvien julkaisuun. Samaan aikaan on nähtävillä pyrkimys kuvattavan ja tämän yksityisyyden kunnioittamiseen. Journalistille ammatti – kuvaajalle eritoten kamera – tarjoaa suojan, jonka läpi raskaitakin asioita on mahdollista todistaa. Eettinen toiminta ja empatia ovat osa ammattitaitoa ja tärkeässä roolissa myös emotionaalisen totuuden tavoittelussa.

Sodan pitkittyessä toimittajien ja kuvaajien keskuudessa nousee huoli yleisön väsymyksestä, resurssien riittävyydestä ja paikan päältä tehtävän seurannan jatkumisesta. Uutistapahtumien seuraaminen loppuun saakka kuuluukin journalismin eettisiin periaatteisiin (JSN 2023).

Lähteet

Alenius, Jari; Nuutinen, Anna & Kauppinen, Ina (2023) Putinin pahuuden uhrin. *Ilta-Sanomat* 24.2.2023. Saatavilla: <https://www.is.fi/ulkomaat/art-2000009320038.html> (linkki tarkistettu 31.5.2024).

Chouliaraki, Lilie (2013) The Humanity of War: Iconic photojournalism of the battlefield, 1914–2012. *Visual Communication* 12(3). <https://doi.org/10.1177/1470357213484422>.

Chouliaraki, Lilie & Al-Ghazzi, Omar (2022) Beyond verification: Flesh witnessing and the significance of embodiment in conflict news. *Journalism* 23(3), 649–667. <https://doi.org/10.1177/14648849211060628>.

Dahmen, Nicole Smith (2015) Watchdog, voyeur, or censure? *Journalism Practice* 9(3), 418–432. <https://doi.org/10.1080/17512786.2014.950883>.

Dokyum Kim, Michael (2020) News values and human values in mediated terrorism: Photographic representations of the 2015 Beirut and Paris attacks by global news agencies. *Media, War & Conflict* 15(4). <https://doi.org/10.1177/1750635220974980>.

Durham, Meenakshi Gigi (2023) “Napalm Girl” at 50: On photojournalism and the ethics of care. *International Journal of Communication* 17.

Fahmy, Shahira (2005) Photojournalists’ and photo editors’ attitudes and perceptions: The visual coverage of 9/11 and the Afghan War. *Visual Communication Quarterly* 12(3/4), 146–163. https://doi.org/10.1207/s15551407vcq1203&4_4.

Fernández-Castrillo, Carolina & Ramos, Celia (2023) Social web and photojournalism: User-generated content of the Russo-Ukrainian war. *Comunicar, English Ed.* 31(77), 81–91. <https://doi.org/10.3916/C77-2023-07>.

JSN (2013) Journalistin ohjeet. Julkisen sanan neuvosto. <https://jsn.fi/journalistin-ohjeet/>.

Keith, Susan; Schwalbe, Carol B. & Silcock, B. William (2006) Images in ethics codes in an era of violence and tragedy. *Journal of Mass Media Ethics* 21(4), 245–264. https://doi.org/10.1207/s15327728jmme2104_3.

Knightley, Phillip (2004) *The First Casualty: The War Correspondent as Hero and Myth-Maker from the Crimea to Iraq*. 3rd edition. Baltimore, MD: John Hopkins University Press.

Kotisova, Johana (2019) *Crisis Reporters, Emotions, and Technology*. Lontoo: Palgrave MacMillan.

Matheson, Donald (2015) When the photojournalist returns: Exploring reflexive moments in photojournalism. *Photography and Culture* 8(2), 173–190. <https://doi.org/10.1080/17514517.2015.1076243>.

Matthews, Jamie (2023) Open-source actors and UK news coverage of the war in Ukraine: Documenting the impacts of conflict and incidents of civilian harm. Teoksessa Mette Mortensen & Mervi Pantti (toim.) *Media and the War in Ukraine*. New York: Peter Lang, 79–96.

Michailidis, Iakovos (2020) Reporting from the Frontline. *Media History* 26(2), 122–136. <https://doi.org/10.1080/13688804.2018.1519389>.

Midberry, Jennifer (2020) Compassionate horror or compassion fatigue? Responses to human-cost-of-war photographs. *International Journal of Communication* 14, 4406–4427. Saatavilla: <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/12539/3192> (linkki tarkistettu 31.5.2024).

Mortensen, Mette & Pantti, Mervi (2023) *Media and the War in Ukraine*. New York: Peter Lang.

Myre, Greg (2023) From drone videos to selfies at the front, Ukraine is the most documented war ever. *Gpb.org.news*. Saatavilla: <https://www.gpb.org/news/2023/08/08/drone-videos-selfies-at-the-front-ukraine-the-most-documented-war-ever> (linkki tarkistettu 8.12.2023).

Mäenpää, Jenni (2021) Distributing ethics: Filtering images of death at three news photo desks. *Journalism* 23(10), 2230–2248. <https://doi.org/10.1177/1464884921996308>.

O’Hearn, Megan (2016) Seeing is believing early war photography. Jstor.org, 11.11.2016. Saatavilla: <https://about.jstor.org/blog/seeing-is-believing-early-war-photography/> (linkki tarkistettu 8.12.2023).

Okoye, John-Bell S. et al. (2022) To Show or Not to Show? The depiction of terror and death in Nairobi. *Journal of Media Ethics* 37(4), 238–251. <https://doi.org/10.1080/23736992.2022.2142124>.

Pajari, Katriina & Kero, Sami (2022) Pysy elossa. *Helsingin Sanomat* 30.10.2022. Saatavilla: <https://alasin-delivery.datadesk.hs.fi/ec1e6f99-6b4b-474a-b5d1-2fda5b6dc713/index.html> (linkki tarkistettu 14.12.2023).

Pajari, Katriina & Kero, Sami (2023) Serhi, Ukrainalainen sotilas. *Helsingin Sanomat* 6.5.2023, *Ytimessä*. Saatavilla: <https://alasin-delivery.datadesk.hs.fi/ec1e6f99-6b4b-474a-b5d1-2fda5b6dc713/index.html> (linkki tarkistettu 14.12.2023).

Patricia Seppälän säätiö (2023) Säätiön kuvajournalistipalkinto Antti Hämäläiselle, Kalle Kuposelle ja Benjamin Suomalalle. Blogikirjoitus 13.4.2023. Saatavilla: <https://patriciaseppalansaatio.fi/saation-kuvajournalistipalkinto-antti-hamalaiselle-kalle-kuposelle-ja-benjamin-suomalalle/> (linkki tarkistettu 14.12.2023).

Rikoslaki 9.6.2000/531. (2000) Rikoslaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L24>.

Smaele, Hedwig de; Geenen, Eline & Cock, Rozane De (2017) Visual Gatekeeping – Selection of News Photographs at a Flemish Newspaper. *Nordicom Review* 38(S2), 57–70. <https://doi.org/10.1515/nor-2017-0414>.

YLE (2022) Sodan kymmenen ensimmäistä kuukautta – Ukrainasta raportoineet kertovat käännekohdista. *YLE Uutispodcast*. 20.12.2022. Saatavilla: <https://areena.yle.fi/podcastit/1-64171436> (linkki tarkistettu 31.5.2024).

YLE (2023) Sotastressi näkyy naisten kehoissa – synnytysklinikalla Odessassa on huomattu, että raskaudet ovat alkaneet venyä. *YLE. A-Studio*. 7.12.2023. Saatavilla: <https://areena.yle.fi/1-64511983> (linkki tarkistettu 31.5.2024).